

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	3
YLEISPERUSTELUT.....	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila.....	4
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö.....	4
2.1.1. Kuolleeksi julistamisen edellytykset	4
2.1.2. Menettely	5
2.1.3. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset	6
2.1.4. Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne	7
2.1.5. Menettelyn käyttöalasta	7
2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö.....	7
2.2.1. Ruotsi.....	7
2.2.2. Tanska	9
2.2.3. Norja	9
2.2.4. Saksa	10
2.3. Nykytilan arviointi	12
2.3.1. Yleistä	12
2.3.2. Kuolleeksi julistamisen edellytykset	13
2.3.3. Kuolleeksi julistamista koskevia asioita käsittelevät viranomaiset	14
2.3.4. Menettely	14
2.3.5. Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne	15
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	15
3.1. Yleistä.....	15
3.2. Kuolleeksi julistamisen edellytykset	16
3.3. Kuolleeksi julistamista koskevia asioita käsittelevät viranomaiset.....	16
3.4. Menettely	17
3.5. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset.....	18
3.6. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset.....	19
4. Esityksen vaikutukset.....	19
4.1. Taloudelliset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset	19
4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan.....	20
5. Asian valmistelu	20
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	21
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	22
1. Lakiehdotusten perustelut	22
1.1. Laki kuolleeksi julistamisesta.....	22
1.2. Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6§:n muuttamisesta.....	43
2. Tarkemmat säännökset ja määräykset.....	44
3. Voimaantulo	44
4. Säättämisjärjestys	44

LAKIEHDOTUKSET	46
Laki kuolleeksi julistamisesta	46
Laki säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain 6 §:n muuttamisesta	51
LIITEET	52
Rinnakkaistekstit.....	52
Asetusluonnos	54

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi laiksi kuolleeksi julistamisesta ja erääksi siihen liittyväksi laiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kuolleeksi julistamista koskevan sääntelyn uudistamista kokonaisuudessaan. Vuonna 1901 annettu laki kuolleeksi julistamisesta kumottaisiin ja korvattaisiin uudella samannimisellä lailla.

Kuolleeksi julistamisen edellytyksiä koskevat säännökset ajanmukaistettaisiin. Kadonneen henkilön kuolleeksi julistamista voitaisiin hakea välittömästi katoamisen jälkeen nykyistä useammissa tilanteissa. Niissäkin tapauksissa, joissa kuolleeksi julistamista edelleen voitaisiin hakea vasta odotusajan kuluttua, odotusajat olisivat olennaisesti lyhyemmät kuin nykyisin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvässä, väestökirjaviranomaisten aloitteesta tapahtuvassa kuolleeksi julistamisessa sovellettava ikäraja korotettaisiin 90 vuodesta sataan vuoteen.

Yksityisten hakemukset kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi käsiteltäisiin esityksen mukaan käräjäoikeuksissa, kuten nykyisinkin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvien kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsittely ehdotetaan sitä vastoin siirrettäväksi käräjäoikeuksilta maistraateille.

Myös kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa noudatettava menettely ehdotetaan uudistettavaksi. Käräjäoikeudessa käsiteltävissä asioissa kuulutusmenettelyä tehostettaisiin. Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvissä asioissa pyritäisiin nykyistä paremmin turvaamaan niiden henkilöiden oikeusturva, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys. Tämän vuoksi lakiin otettaisiin säännökset maistraatin selvittämisen ja tiedoksiantovelvollisuudesta.

Lakiehdotukseen sisältyy myös säännökset Suomen viranomaisten kansainvälisestä toimivallasta kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa, sovellettavasta laista sekä vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamispäätöksen tunnustamisesta. Suomen viranomaisten kansainvälinen toimivalta laajenisi koskemaan Suomen kansalaisten lisäksi sellaisia henkilöitä, joiden viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikka on Suomessa.

Esitykseen sisältyy lisäksi teknisluonteinen tarkistus lakiin säädettyjen määräaikain laskemisesta.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan noin kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Kuolleeksi julistamisella tarkoitetaan tuomioistuimen päätöstä siitä, että kadonnutta henkilöä on pidettävä kuolleen. Kuolleeksi julistamisen tarkoituksena on poistaa henkilön kadoksissa olemisesta aiheutuva oikeudellinen epävarmuus tilanteissa, joissa voidaan perustellusti olettaa kadonneen henkilön kuolleen. Kuolleeksi julistamisen seurauksena päättyy tarve järjestää kadonneelle henkilölle edunvalvonta ja hänen omaisuutensa siirtyy hänen oikeudenomistajilleen samalla tavalla kuin kuoleman jälkeen. Kuolleeksi julistaminen mahdollistaa myös esimerkiksi sen, että kadonneen henkilön aviopuoliso tai hänen kanssaan rekisteröidyn parisuhteen solminut henkilö voi solmia uuden avioliiton tai rekisteröidyn parisuhteen. Henkilö- ja jäämistöoikeudellisten tavoitteiden lisäksi kuolleeksi julistamisen yhtenä tarkoituksena on edistää väestötietojärjestelmän tietojen pitämistä ajan tasalla.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

2.1.1. Kuolleeksi julistamisen edellytykset

Kuolleeksi julistamisesta annetussa laissa (15/1901) säädetään niistä edellytyksistä, joilla kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi. Lain mukaan kuolleeksi julistamisen yleisenä edellytyksenä on, että henkilö on ollut pitemmän aikaa kadoksissa antamatta itsestään tietoja taikka että hän on ilmeisesti saanut surmansa ja tuhoutunut tulipalossa tai muussa välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa.

Kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi, kun on kulunut vähintään kymmenen vuotta siitä kalenterivuodesta, jolloin hän tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 75-vuotias, odotusaika on kuitenkin vain viisi vuotta. Alaikäisenä kadonneen henkilön osalta odotusaika lasketaan sen vuoden lopusta, jonka kuluessa hän olisi tullut täysi-ikäiseksi. Jos kadonnut henkilö on joutunut tietymättömiin sodassa tai aseellisessa kapinassa taikka ollut laivassa, joka on haaksirikkoutunut tai josta ei ole vähintään kahteen vuoteen saatu tietoa, taikka muuten ollut hengenvaarassa, odotusaika on kolme vuotta.

Onnettomuudessa tuhoutunut henkilö voidaan lain mukaan julistaa kuolleeksi heti, kun onnettomuudesta ja hänen ruumiinsa tuhoutumisesta on saatu riittävä selvitys. Onnettomuudessa kadonneita henkilöitä on oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa julistettu kuolleeksi heti onnettomuuden jälkeen silloinkin, kun kysymys ei ole ollut tulipalosta tai muusta sellaisesta onnettomuudesta, jossa onnettomuuden uhrin ruumis välittömästi tuhoutuu. Kadonneita henkilöitä on julistettu kuolleeksi ilman odotusaikaa esimerkiksi silloin, kun he ovat olleet aluksella, joka on merellä äkillisesti upponnut tai kaatunut sellaisissa olosuhteissa, että heidän pelastumistaan voidaan pitää poissuljettuna. Tällä tavoin on julistettu kuolleeksi ainakin seuraavien onnettomuuksien suomalaisia uhreja: m/s Malmin uppoaminen Itämerellä 7.12.1979, puskija Finnin ja proomu Balticin kaatuminen Hangon edustalla 27.12.1991, m/s Estonian uppoaminen Itämerellä 29.9.1994, m/s Ulsundin uppoaminen Norjan etelärannikolla 27.2.1998 ja kalastusalus Kingstonin uppoaminen Selkämerellä 24.2.2000. Samoin on ilman odotusaikaa julistettu kuolleeksi kadonnut henkilö, joka on ollut matkustajana pienlentokoneessa, jonka on nähty putoavan mereen, mutta lentokonetta tai matkustajia ei ole

etsinnöissä löydetty (Helsingin kärjäoikeuden päätös 2.6.1998 nro 14035). Ilman odotusaikaa on julistettu kuolleeksi myös sukellusonnettomuudessa kadonnut henkilö, jonka ruumista ei ole löydetty merestä (Helsingin kärjäoikeuden päätös 22.5.2001 nro 13201). Toisaalta oikeuskäytännössä on kuitenkin hylätty ennenaikaisena heti henkilön katoamisen jälkeen tehty kuolleeksi julistamista koskeva hakemus, joka on perustunut siihen, että kadonneen henkilön oli nähty hyppäävän laivalta mereen eikä häntä ollut etsinnöissä löydetty (Helsingin kärjäoikeuden päätös 15.6.1998 nro 13931).

2.1.2. Menettely

Kuolleeksi julistamista koskeva asia käsitellään kärjäoikeudessa hakemusasiana. Laissa on tarkemmat säännökset siitä, missä kärjäoikeudessa asia on pantava vireille. Kuolleeksi julistamista ovat oikeutettuja hakemaan kadonneen henkilön puoliso, lähin sukulainen ja muu henkilö, jonka oikeus saattaa riippua kuolleeksi julistamisesta. Lisäksi virallinen syyttäjä voi lääninhallituksen määräyksestä tehdä hakemuksen.

Hakemuksen johdosta kärjäoikeuden on kuultava kadonneen henkilön puolisoa ja lähintä sukulaista, jos he ovat Suomessa. Lisäksi kärjäoikeuden on kuultava kadonneelle henkilölle mahdollisesti määrättyä edunvalvojaa ja virallista syyttäjää.

Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset on näytetty todennäköisiksi, kärjäoikeuden on julkisella kuulutuksella kutsuttava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan oikeudelle viimeistään määräpäivänä ennen kello kahtatoista. Määräpäivä saa yleensä olla aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua kuuluttamista koskevan päätöksen tekemisestä. Onnettomuudessa tuhoutunutta henkilöä koskevassa kuulutuksessa määräpäivä saa kuitenkin olla aikaisintaan kolmen kuukauden kuluttua päätöksen tekemisestä. Kuulutuksessa on myös kehoitettava kaikkia, jotka voivat antaa tietoja siitä, onko kadonnut henkilö elossa vai kuollut, ilmoittamaan tästä oikeudelle. Kuulutus on pantava nähtäville kärjäoikeuden ilmoitustaululle ja julkaistava kolme kertaa virallisessa lehdessä. Kärjäoikeus voi julkaista kuulutuksen myös sanomalehdessä.

Jos kutsu on tulokseton ja muut edellytykset täyttyvät, kadonnut henkilö on julistettava kärjäoikeuden päätöksellä kuolleeksi. Päätöksessä on määrättävä ajankohta, jolloin hänen katsotaan kuolleen. Sinä pidetään yleensä sitä päivää, jolloin kadonnut henkilö olisi aikaisintaan voitu julistaa kuolleeksi. Onnettomuudessa tuhoutuneen henkilön kuolinajankohdaksi on kuitenkin pääsääntöisesti määrättävä onnettomuuden tapahtumispäivä. Kärjäoikeuden on kuulutettava päätöksestä virallisessa lehdessä.

Kadoksissa olevien yli 90-vuotiaiden henkilöiden osalta laissa säädetään yksinkertaistetusta kuolleeksi julistamismenettelystä, jonka keskeisenä tavoitteena on edistää väestötietojärjestelmän tietojen pitämistä ajan tasalla. Maistraattien on toimitettava vuosittain viralliselle syyttäjälle luettelo niistä väestötietojärjestelmään merkityistä Suomen kansalaisista, joiden syntymästä edellisen kalenterivuoden päättyessä on kulunut vähintään 90 vuotta ja joiden elossa olemisesta viimeisten viiden vuoden aikana maistraatti ei ole saanut tietoja. Lain mukaan syyttäjän on hankittava saatavissa oleva selvitys siitä, ovatko edellytykset kuolleeksi julistamiselle olemassa. Jos näin näyttää olevan, syyttäjän on pantava asia vireille kärjäoikeudessa. Kärjäoikeuden on harkittava, onko kenenkään kuuleminen asian käsittelyssä tarpeen. Virallisen syyttäjän hakemuksesta annettua kuulutusta ei julkaista virallisessa lehdessä, jollei kärjäoikeus toisin määrää.

Käytännössä viimeksi selostettu menettely tapahtuu nykyisin seuraavasti. Väestörekisterikeskuksen toimesta laaditaan vuosittain luettelo sellaisista 90 vuotta täyttäneistä Suomen kansalaisista, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Eläkelaitoksilta saatujen tietojen perusteella luettelosta karsitaan Väestörekisterikeskuksessa manuaalisesti henkilöt, joille maksetaan eläkettä ulkomaille. Tämän jälkeen luettelot lähetetään maistraateille, jotka omalta osaltaan yhteistyössä seurakuntien kanssa tarkistavat, löytyykö väestökirjoista tietoja asianomaisten henkilöiden elossa olemisesta viimeisten viiden vuoden ajalta. Maistraatit poistavat luetteloista henkilöt, joiden elossa olemisesta löytyy tietoja. Sen jälkeen maistraatit toimittavat luettelot virallisille syyttäjille. Käytännössä syyttäjät eivät suorita asiassa lisäselvityksiä, vaan panevat kuolleeksi julistamista koskevan asian vireille käräjäoikeudessa Väestörekisterikeskuksen ja maistraatin suorittamien selvitysten perusteella. Asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä ei yleensä suoriteta kuulemisia eikä julkaista kuulutuksia virallisessa lehdessä.

2.1.3. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset

Kun henkilö julistetaan kuolleeksi, hänen avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa samalla purkautuu. Vaikka myöhemmin ilmeni, että kuolleeksi julistettu on elossa, hänen avioliittonsa tai rekisteröity parisuhteensa pysyy edelleen purkautuneena.

Kuolleeksi julistaminen ei muutoin välittömästi muuta kuolleeksi julistetun oikeussuhteita. Se luo ainoastaan oikeudellisen oletuksen siitä, että hän on kuollut ja että kuolema on tapahtunut päätöksessä määrättyä ajankohtana. Henkilön kuolemaan liittyvien oikeusseuraamusten katsotaan takautuvasti alkaneen päätöksessä määrätystä ajankohdasta. Esimerkiksi kuolleeksi julistetun jäämistöä jaettaessa se, ketkä katsotaan hänen perillisikseen, määräytyy päätöksessä vahvistetun ajankohdan mukaan. Perunkirjoituksen aika lasketaan kuitenkin päätöksen antopäivästä.

Kuolleeksi julistamispäätöksellä luotu oletama voidaan kumota todistamalla, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että hän on kuollut muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana. Jos kuolleeksi julistettu on elossa, kuolleeksi julistamispäätöstä ei ole tarpeen purkaa, jotta hän pääsisi nauttimaan oikeuksiaan (KKO 1933 I 14). Päätöstä ei ole tarpeen purkaa silloinkaan, kun kuolleeksi julistetun sittemmin todetaan kuolleen muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana (KKO 1959 II 6).

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hänen omaisuutensa, jonka joku on kuolleeksi julistamisen johdosta ottanut haltuunsa, on palautettava. Edellytyksenä on kuitenkin, että kuolleeksi julistettu vaatii sitä yön ja vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolleeksi julistamisesta. Kuolleeksi julistetun ei ole tarpeen oikeutensa säilyttämiseksi nostaa määräajassa kannetta, vaan yksityisesti esitetty vaatimus on riittävä (KKO 1953 II 156).

Jos kuolleeksi julistetun havaitaan kuolleen muuna kuin kuolleeksi julistamispäätöksessä määrättyä ajankohtana ja jos hän kuollessaan jätti jälkeensä muun perillisen kuin sen, joka on ottanut omaisuuden haltuunsa, omaisuus on luovutettava oikealle perilliselle. Edellytyksenä on kuitenkin, että oikea perillinen vaatii sitä yön ja vuoden kuluessa siitä, kun hän sai tiedon kuolemantapauksen sattumisesta muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana.

Jos kuolleeksi julistetun omaisuus on luovutettu edelleen tai pantattu, haltija ei ole velvollinen palauttamaan sitä, jos hän on saanut sen haltuunsa vilpittömässä mielessä. Kuolleeksi julistettu tai oikea perillinen voi tällöin vaatia korvausta omaisuuden luovuttajalta tai panttaajalta.

Jos omaisuus on edellä mainituissa tilanteissa palautettava, omaisuutta hallinneen on suoritettava myös siitä saatu korko tai tulo. Jos hän oli vilpittömässä mielessä, hän on kuitenkin velvollinen suorittamaan korkoa tai tuloa vain siitä lähtien, kun hän sai tiedon siitä, että kuolleeksi julistettu on elossa tai että tämä on kuollut muuna kuin päätöksessä määrättyä ajankohtana. Omaisuutta hallinneella on oikeus saada korvaus omaisuuteen panemistaan tarpeellisista ja hyödyllisistä kustannuksista.

2.1.4. Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne

Kuolleeksi julistamisesta annetun lain mukaan voidaan julistaa kuolleeksi vain Suomen kansalainen. Suomalaisen tuomioistuimen toimivaltaan ei siten kuulu vieraan valtion kansalaisen tai kansalaisuudettoman henkilön julistaminen kuolleeksi, vaikka asianomainen olisi ennen katoamistaan asunut täällä pysyväisluonteisesti. Toisaalta myös pysyväisluonteisesti vieraassa valtiossa asunut, mutta Suomen kansalaisuuden säilyttänyt henkilö voidaan julistaa kuolleeksi Suomessa.

Laissa ei ole säännöksiä vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamista koskevan päätöksen tunnustamisesta.

2.1.5. Menettelyn käyttöalasta

Viime vuosina on virallisessa lehdessä julkaistu kuulutuksia yksityisten hakemuksesta tapahtuneista kuolleeksi julistamisista seuraavasti:

kuulutuksen julkaisemisvuosi	kuolleeksi julistettuja henkilöitä
1997	9
1998	16
1999	15
2000	14
2001	21
2002	16

Syyttäjien hakemuksesta on viime vuosina julistettu kuolleeksi 2 000 – 2 300 henkilöä vuosittain. Edellä kohdassa 2.1.2. selostetuin tavoin syyttäjien hakemuksesta julistetaan käytännössä kuolleeksi vain sellaisia henkilöitä, joilla ei ole kotikuntaa Suomessa. Nämä ovat yleensä sellaisia vakinaisesti ulkomaille asumaan muuttaneita Suomen kansalaisia, joiden kuolemasta Suomen väestökirjaviranomaiset eivät ole saaneet tietoa.

2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö

2.2.1. Ruotsi

Nykyinen lainsäädäntö

Ruotsissa kuolleeksi julistamisesta säädetään perintökaaren 25 luvussa.

Kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi voidaan hakea kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun hän tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 75-vuotias, odotusaika on

kuitenkin vain viisi vuotta. Jos voidaan olettaa, että kadonnut henkilö oli hengenvaarassa tiettävästi viimeksi elossa ollessaan, odotusaika on kolme vuotta. Jos on selvitetty hänen olleen hengenvaarassa, odotusaika on yksi vuosi.

Kuolleeksi julistamista koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa hakemusasiana. Hakemuksen ovat oikeutettuja tekemään kadonneen henkilön puoliso, perillinen ja muu, jonka oikeus voi riippua kuolleeksi julistamisesta. Hakemuksen johdosta käräjäoikeuden on kuultava kadonneen henkilön maassa oleskelevaa puolisoa ja lähimpiä sukulaisia sekä muuta henkilöä, jolla voidaan olettaa viimeksi olleen tietoja kadonneesta henkilöstä. Lisäksi käräjäoikeuden on kuultava kadonneen henkilön viimeisen kotipaikan vero- ja poliisiviranomaisia.

Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset täyttyvät eikä ole selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut, käräjäoikeuden on julkisella kuulutuksella kutsuttava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan oikeudelle viimeistään määräpäivänä. Jos kutsu ei tuota tulosta, kadonnut henkilö on julistettava kuolleeksi. Päätöksessä on määrättävä kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hänen omaisuuttaan kuolleeksi julistamisen johdosta haltuunsa ottaneiden on palautettava se. Palautusvelvollisuus koskee myös tilannetta, jossa kuolleeksi julistetun havaitaan kuolleen muuna kuin kuolleeksijulistamispäätöksessä määrättyinä päivinä, jos tämän vuoksi joku muu on oikeutettu perintöön. Jos omaisuus on luovutettu edelleen, myös luovutuksensaaja on palautusvelvollinen, jollei hän ollut vilpittömässä mielessä omaisuuden saadessaan. Omaisuuden palauttamista koskevan vaatimuksen esittämiselle ei ole säädetty määräaika.

Laissa ei ole säännöksiä Ruotsin tuomioistuinten kansainvälisestä toimivallasta kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että ruotsalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään Ruotsin kansalaisen kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen, vaikka kadonneella ei olisi ollut kotipaikkaa Ruotsissa. Ruotsalaisen tuomioistuimen on katsottu olevan toimivaltainen käsittelemään myös vieraan valtion kansalaisen kuolleeksi julistamista koskevan hakemuksen, jos kadonneella henkilöllä katoamishetkellä oli kotipaikka Ruotsissa tai jos kuolleeksi julistaminen on muutoin tarpeen esimerkiksi sen vuoksi, että kadonneelta henkilöltä on jäänyt Ruotsissa olevaa omaisuutta.

Uudistusehdotus

Perintökaaren uudistamista koskevan selvitystyön yhteydessä on ehdotettu kuolleeksi julistamista koskevien säännösten uudistamista (Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring, SOU 1998:110). Seuraavassa on selostettu ehdotuksen pääkohdat.

Ehdotuksen mukaan kuolleeksi julistamisen edellytyksiä muutettaisiin. Kadonnut henkilö voitaisiin julistaa kuolleeksi välittömästi, jos olisi selvitetty, että hän on kuollut, mutta hänen kuolemaansa ei olisi voitu lääketieteellisesti todeta. Jos kadonnut henkilö olisi katoamiseen liittyvät olosuhteet ja muut tiedossa olevat seikat huomioon ottaen suurella todennäköisyydellä kuollut, kuolleeksi julistamista koskeva asia voitaisiin ottaa käsiteltäväksi vuoden kuluttua katoamisesta. Muissa tapauksissa odotusaika olisi viisi vuotta.

Ehdotuksen mukaan kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsittely siirrettäisiin käräjäoikeuksilta väestökirjanpitoa hoitaville veroviranomaisille. Veroviranomainen saisi ottaa asian käsiteltäväkseen myös omasta aloitteestaan. Kuulemismenettely säädettäisiin

harkinnanvaraiseksi. Kuulutusta ei julkaistaisi niissä tapauksissa, joissa on selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut.

Ehdotus ei ole toistaiseksi johtanut jatkovalmisteluun.

2.2.2. Tanska

Tanskassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1946 annetussa laissa (lov om borteblevne).

Lain mukaan julkisen kuulutuksen jälkeen voidaan tuomiolla vahvistaa, että kadonnut henkilö on katsottava kuolleeksi. Julkista kuulutusta voidaan hakea kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun kadonnut henkilö tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö tuolloin oli hengenvaarassa tai jos muutoin on varmuutta lähentelevä todennäköisyys siitä, että hän on kuollut, odotusaika on vain yksi vuosi. Kuolleeksi julistamista koskevia säännöksiä ei oikeuskäytännön mukaan voida soveltaa, jos on varmaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Tällöin tuomioistuin voi tuomiolla välittömästi vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut.

Kuolleeksi julistamista koskeva asia käsitellään yleisessä alioikeudessa. Asian ovat oikeutettuja panemaan vireille kadonneen henkilön puoliso, perilliset ja muut, joilla on oikeudellista etua kuolleeksi julistamistuomiosta.

Tanskalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamista koskevan asian, jos kadonneen henkilön viimeinen tunnettu asuinpaikka tai sellaisen puuttuessa viimeinen tunnettu oleskelupaikka oli Tanskassa. Kadonneen henkilön puoliso voi lisäksi panna asian vireille tanskalaisessa tuomioistuimessa, jos hän asuu Tanskassa ja hänellä on Tanskan kansalaisuus tai oli Tanskan kansalaisuus avioliittoa solmittaessa. Tanskalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään asian myös, jos kadonneelta henkilöltä on jäänyt Tanskassa olevaa omaisuutta. Tällöin tuomiolla on kuitenkin vaikutusta vain suhteessa tähän omaisuuteen.

Tuomioistuimen on kutsuttava kuultaviksi kadonneen henkilön puoliso, lähimmät sukulaiset ja muut, joilla voidaan olettaa olevan tietoja kadonneesta. Jos kuolleeksi julistamisen edellytykset täyttyvät eikä ole selvitetty, että kadonnut henkilö on kuollut, kadonnutta henkilöä kutsutaan julkisella kuulutuksella saapumaan oikeuteen määräpäivänä. Jos kutsu ei tuota tulosta eikä muutakaan estettä ilmene, tuomioistuimen on julistettava kadonnut henkilö kuolleeksi. Tuomiossa on määrättävä kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän voi vaatia omaisuuttaan takaisin niiltä, jotka ovat saaneet sen perintönä. Jos kuolleeksi julistetun selvitetään kuolleen muuna kuin kuolleeksi julistamistuomiossa määrättynä ajankohtana ja jos tällä on vaikutusta perinnönjakoon, oikea perillinen voi vaatia itselleen kuolleeksi julistetun jälkeen perintönä jaettua omaisuutta. Vaatimus on kummassakin tapauksessa esitettävä kymmenen vuoden kuluessa tuomiossa määrätystä oletetusta kuolinpäivästä.

2.2.3. Norja

Norjassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1961 annetussa laissa (lov om försvunne personer).

Jos joku on kadonnut sellaisissa olosuhteissa, ettei ole järkevää syytä epäillä sitä, että hän on kuollut, pesänselvitystuomari (skiftedommeren) voi otettuaan vastaan asiaa koskevan selvityksen välittömästi vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Jos kadonneen henkilön kuolemasta ei ole näin vahvaa selvitystä, tuomioistuimessa voidaan nostaa kuolleeksi julistamista koskeva kanne. Kanteen saa nostaa kymmenen vuoden kuluttua siitä, kun kadonnut henkilö tiettävästi viimeksi oli elossa. Odotusaika on kuitenkin vain yksi vuosi, jos kadonneen henkilön kuolema on erittäin todennäköinen sen vuoksi, että hän on kadonnut onnettomuudessa, sotatoimissa tai muussa tilanteessa, joka aiheutti vakavan hengenvaaran.

Kuolleeksi julistamista koskeva asia käsitellään käräjäoikeudessa. Asian ovat oikeutettuja panemaan vireille kadonneen henkilön perilliset, puoliso ja muut, joilla on oikeudellista etua kuolleeksi julistamistuomiosta.

Norjalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamista koskevan asian, jos kadonneen henkilön viimeinen asuinpaikka oli Norjassa. Asia voidaan panna vireille norjalaisessa tuomioistuimessa myös, jos kadonneelta henkilöltä on jäänyt Norjassa olevaa omaisuutta. Tällöin tuomiolla on kuitenkin vaikutusta vain suhteessa tähän omaisuuteen.

Kadonnut henkilö kutsutaan kuuluttamalla saapumaan oikeuteen määräpäivänä. Kadonneen henkilön edunvalvojalle tai asiamiehelle on annettava tieto kutsusta, samoin mahdollisuuksien mukaan muille tiedossa oleville kanneoikeutetuille. Tieto on annettava myös viralliselle syyttäjälle, jolla on oikeus esiintyä asiassa yleisen edun valvojana.

Jos tuomioistuin toteaa katoamisen tapahtuneen sellaisissa olosuhteissa, ettei ole järkevää syytä epäillä sitä, että kadonnut henkilö on kuollut, asiassa ei anneta kuolleeksi julistamistuomiota. Sen sijaan tuomioistuin tällöin vahvistaa, että kadonnut henkilö on kuollut. Muussa tapauksessa tuomioistuimen on julistettava kadonnut henkilö kuolleeksi. Tuomiossa on määrättävä kuolleeksi julistetun oletettu kuolinpäivä.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän voi vaatia omaisuuttaan takaisin niiltä, jotka ovat perineet hänet. Vaatimus on esitettävä 20 vuoden kuluessa kuolleeksi julistamistuomiossa määrätystä oletetusta kuolinpäivästä. Oikeat perilliset voivat kymmenen vuoden kuluessa samasta ajankohdasta lukien vaatia itselleen kuolleeksi julistetun jälkeen perintönä jaettua omaisuutta, jos kuolleeksi julistetun selvitetään kuolleen muuna kuin sinä ajankohtana, joka oli ollut perusteena hänen perintöään jaettaessa.

2.2.4 Saksa

Saksassa kuolleeksi julistamisesta säädetään vuonna 1939 annetussa laissa (Verschollenheitsgesetz).

Laissa määritellään kadonneeksi henkilö, jonka olinpaikka on pitemmän aikaa ollut tuntematon ilman että on tietoja siitä, onko hän tänä aikana ollut elossa vai kuollut, jos näiden olosuhteiden perusteella on aihetta vakavasti epäillä hänen elossa olemistaan. Laissa tarkoitetulla tavalla kadonneena ei kuitenkaan pidetä henkilöä, jonka kuolemasta olosuhteisiin nähden ei ole epäilystä.

Kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi kymmenen vuoden kuluttua sen kalenterivuoden lopusta, jolloin hän tiettävästi viimeksi oli elossa. Jos kadonnut henkilö olisi yli 80-vuotias, odotusaika on kuitenkin vain viisi vuotta. Pelkän kadoksissa olemisen perusteella henkilöä ei

kuitenkaan voida julistaa kuolleeksi ennen sen vuoden loppua, jolloin hän olisi täyttänyt 25 vuotta.

Laissa on yksityiskohtaiset säännökset edellytyksistä, joilla sodassa taikka meri- tai lentomatkalla kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi. Sodassa kadonnut henkilö voidaan pääsäännön mukaan julistaa kuolleeksi vuoden kuluttua rauhanteosta. Merimatkalla kadonnut henkilö voidaan pääsäännön mukaan julistaa kuolleeksi kuuden kuukauden kuluttua aluksen uppoamisesta tai muusta katoamisen aiheuttaneesta tapahtumasta. Lentomatkalla kadonnut henkilö voidaan pääsäännön mukaan julistaa kuolleeksi kolmen kuukauden kuluttua ilma-aluksen tuhoutumisesta tai muusta katoamisen aiheuttaneesta tapahtumasta. Lisäksi laissa on yleissäännös, jonka mukaan muissa olosuhteissa hengenvaaraan joutunut ja siitä lähtien kadoksissa ollut henkilö voidaan julistaa kuolleeksi vuoden kuluttua siitä, kun hengenvaara on päättynyt.

Saksalainen tuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään kuolleeksi julistamista koskevan asian, jos kadonnut henkilö tietävästi viimeksi elossa ollessaan oli Saksan kansalainen tai jos hänen asuinpaikkansa oli Saksassa. Saksalainen tuomioistuin on toimivaltainen myös, jos on olemassa oikeutettu intressi kadonneen henkilön julistamiseen kuolleeksi Saksassa.

Kuolleeksi julistamista koskeva asia käsitellään yleisessä alioikeudessa (Amtsgericht) hakemusasiana. Hakemuksen ovat oikeutettuja tekemään virallinen syyttäjä, kadonneen henkilön laillinen edustaja, kadonneen henkilön puoliso, jälkeläiset ja vanhemmat sekä muut, joilla on oikeudellista etua kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi. Jos hakija on saattanut kuolleeksi julistamisen edellytykset todennäköisiksi, tuomioistuimen on julkisella kuulutuksella kehotettava kadonnutta henkilöä ilmoittautumaan määräajassa oikeudelle. Tuomioistuimen on varattava ennen kuulutuksen julkaisemista viralliselle syyttäjälle tilaisuus tulla kuulluksi sekä ennen päätöksen tekemistä hakijalle ja viralliselle syyttäjälle tilaisuus tulla kuulluksi.

Edellytysten täyttyessä tuomioistuimen on määräajan päätyttyä julistettava kadonnut henkilö kuolleeksi. Samalla on vahvistettava ajankohta, jona hänen katsotaan kuolleen. Täksi on pääsäännön mukaan vahvistettava kadonneen henkilön todennäköisin kuolinhetki. Päätöksestä on kuulutettava samalla tavalla kuin hakemuksesta.

Jos kuolleeksi julistettu onkin elossa, hän tai virallinen syyttäjä voi hakea kuolleeksi julistamispäätöksen kumoamista siinä alioikeudessa, joka on käsitellyt kuolleeksi julistamista koskevan asian. Jos kuolleeksi julistettu on kuollut muuna kuin kuolleeksi julistamispäätöksessä vahvistettuna ajankohtana, jokainen, jolla on oikeudellista etua muun kuolinajan vahvistamisesta, voi tietysin edellytyksin vaatia vahvistetun kuolinajan muuttamista.

Laissa on lisäksi säännökset kuolinajan vahvistamisesta tuomioistuimen päätöksellä. Menettelyä käytetään tilanteissa, joissa henkilöä ei voida julistaa kuolleeksi sen vuoksi, että hänen kuolemastaan ei olosuhteisiin nähden ole epäilystä, mutta kuolemaa ei kuitenkaan ole merkitty väestökirjoihin.

Jos henkilö, joka on julistettu kuolleeksi tai jonka kuolinaika on vahvistettu tuomioistuimen päätöksellä, onkin elossa, hän voi siviililakikirjan (Bürgerliches Gesetzbuch) 2031 §:n mukaan vaatia omaisuutensa palauttamista. Hänen tätä koskeva vaatimuksensa vanhentuu 30 vuoden

kuluttua vaateen syntymisestä, aikaisintaan kuitenkin vuoden kuluttua siitä, kun hän sai tiedon kuolleen julistamisesta tai kuolinajan vahvistamisesta.

2.3. Nykytilan arviointi

2.3.1. Yleistä

Oikeusjärjestys edellyttää eri syistä tietoa siitä, onko henkilö elossa vai kuollut. Jos henkilö on kadonnut, on tarpeen, että oikeudellinen epävarmuus sen suhteen, onko hän elossa tai kuollut, voidaan jossakin vaiheessa päättää. Kadonneen henkilön julistaminen kuolleen on vakiintunut ja edelleen tarkoituksenmukainen menettelytapa tämän epävarmuustilan päättämiseen.

Suomessa, kuten myös edellä jaksossa 2.2. tarkastelluissa oikeusjärjestyksissä, kadonnut henkilö voidaan julistaa kuolleen, kun jonkun yksityinen etu sitä vaatii. Kuolleen julistamisen tarpeellisuutta näissä tilanteissa ei ole aihetta kyseenalaistaa.

Suomessa kuolleen julistamista on vuonna 1930 säädetyin lainmuutoksen jälkeen voitu käyttää myös yleisen edun vuoksi. Hallituksen esityksen 12/1930 II vp mukaan lainmuutoksen perusteena oli se, että vuoden 1918 tapahtumissa oli kadonnut suuri määrä henkilöitä, joiden nimet rasittivat edelleen kirkonkirjoja, siviilirekisteriä ja muita luetteloita. Lainmuutoksella virallinen syyttäjä sai oikeuden panna vireille kuolleen julistamista koskevan asian saatuaan siitä määräyksen maaherralta. Yleisen edun vuoksi tapahtuvan kuolleen julistamisen käyttöalaa on laajennettu vuonna 1939 säädetyllä lainmuutoksella. Tuolloin on otettu käyttöön edellä jaksossa 2.1.2. selostettu viranomaisten aloitteesta vuosittain toteutettava yksinkertaistettu kuolleen julistamismenettely. Sen keskeisenä tavoitteena on hallituksen esityksen 78/1938 vp mukaan ollut väestökirjanpidon luotettavuuden edistäminen.

Suomen voimassa oleva väestötietolainsäädäntö perustuu siihen lähtökohtaan, että henkilöt on merkitty väestötietojärjestelmään joko elossa oleviksi tai kuolleiksi eikä kadoksissa olevia henkilöitä luokitella erikseen. Väestötietojärjestelmä on yhteiskunnan perusrekisteri, jonka tietojen perusteella monet henkilön oikeudet ja velvollisuudet määräytyvät. Esimerkkinä voidaan mainita, että väestötietojärjestelmän tietoihin pohjautuu äänioikeusrekisterin laatiminen vaaleja varten. Sen vuoksi on tärkeää, että väestötietojärjestelmän tiedot olisivat mahdollisimman ajantasaisia. Henkilön elossa olemista koskevan tiedon mahdollisimman suurta luotettavuutta edellyttää muun ohella väestötietolain (507/1993) 6 §:n 1 momentti, jonka mukaan väestötietojärjestelmään talletettuja henkilötietoja pidetään luotettavana selvityksenä henkilöstä ja hänen perheoikeudellisesta asemastaan, jollei toisin näytetä. Väestötietojärjestelmän tietojen pitäminen ajan tasalla ehkäisee ennalta myös sitä, että tietymättömissä olevien henkilöiden henkilötietoja käytettäisiin väärin esimerkiksi uuden henkilöllisyyden hankkimiseen.

Väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseksi viranomaisten aloitteesta vuosittain toteutettava kuolleen julistamismenettely palvelee välillisesti myös yksityistä etua. Se, että sellaiset tietymättömissä olevat henkilöt, jotka ikänsä huomioon ottaen ovat todennäköisesti kuolleet, julistetaan säännöllisesti viranomaisten aloitteesta kuolleen, vähentää tarvetta yksityisten hakemuksesta tapahtuvaan kuolleen julistamiseen. Tämä yksinkertaistaa ja nopeuttaa esimerkiksi kuolinpesien selvittämistä. Viranomaisaloitteisen kuolleen julistamismenettelyn säilyttäminen on siten myös yksityisten henkilöiden kannalta perusteltua.

2.3.2. Kuolleeeksi julistamisen edellytykset

Jos kuolleeeksi julistamisen jälkeen ilmenee, että kuolleeeksi julistettu onkin elossa, omaisuus- ja perhesuhteiden selvittely saattaa olla hankalaa. Kuolleeeksi julistamisen edellytysten onkin oltava riittävän tiukat, jotta riski päätöksen virheellisyydestä jää vähäiseksi. Mitä pitempi aika henkilön katoamisesta on kulunut, sitä todennäköisempänä voidaan yleensä pitää, että kadonnut henkilö on kuollut. Siten on tarpeen, että kuolleeeksi julistaminen pääsääntöisesti tulee kysymykseen vasta tietyn odotusajan kuluttua.

Laissa nykyisin säädetyt odotusajat ovat kuitenkin peräisin aikakaudelta, jolloin väestökirjanpito ja tietoliikenneyhteydet olivat olennaisesti nykyistä kehittymättömämmät. Nykyisin esimerkiksi onnettomuuteen osallisena ollut henkilö saa pelastuttuaan suurella todennäköisyydellä suhteellisen pian yhteyden läheisiinsä lähes kaikkialta maailmasta. Myös viranomaisten mahdollisuudet saada selville kadonneen henkilön olinpaikka ovat parantuneet.

Tarpeettoman pitkät odotusajat ovat kadonneen henkilön läheisten kannalta ongelmallisia. Odotusaikana poissa olevalle on esimerkiksi järjestettävä edunvalvonta. Kadonneen henkilön elatuksen varassa olleiden henkilöiden toimeentulo saattaa vaikeutua, kun kadonnut henkilö ei ole huolehtimassa heidän elatuksestaan, mutta myöskään hänen jäämistöään ei voida jakaa eikä korvausta makseta henkivakuutuksesta. Kuolleeeksi julistamispäätöksen odottaminen läheisen kadottua onnettomuudessa on myös omiaan vaikeuttamaan ja pitkittämään surutyön tekemistä.

Voimassa olevan lain mukaan tulipalossa tai muussa välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tuhoutunut henkilö voidaan julistaa kuolleeeksi ilman odotusaikaa. Kuolleeeksi julistaminen on lain 2 §:n 3 momentin mukaan mahdollista heti, kun onnettomuudesta ja henkilön ruumiin tuhoutumisesta on saatu riittävä selvitys. Säännös koskee sanamuotonsa mukaan vain sellaisia tilanteita, joissa henkilön ruumis on onnettomuudessa tuhoutunut. Kadonneen henkilön kuolema saattaa kuitenkin olla yhtä suurella varmuudella todettavissa myös sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole selvitetty, että ruumis olisi tuhoutunut, mutta sitä ei myöskään löydetä. Kuten edellä jaksossa 2.1.1. on selostettu, mainitun säännöksen soveltamisalaa onkin oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa tulkinnallisesti laajennettu. Soveltamiskäytäntö ei kuitenkaan ole ollut johdonmukaista.

Onnettomuudessa kadonneen henkilön kuolemasta on nykyisin yleensä saatavissa varsin luotettava selvitys. Kuolemaan johtaneet onnettomuudet Suomessa tutkii poliisi tai useissa tapauksissa tehdään erikseen onnettomuustutkinta. Suuronnettomuudet ja ilmailuonnettomuudet sekä eräät raide- ja vesiliikenteessä tapahtuneet onnettomuudet tutkitaan siten kuin onnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa (373/1985) ja asetuksessa (79/1996) säädetään. Tie- ja maastoliikenteessä tapahtuneita onnettomuuksia puolestaan tutkitaan siten kuin tie- ja maastoliikenneonnettomuuksien tutkinnasta annetussa laissa (24/2001) säädetään. Palon tai muun onnettomuuden selvittämiseksi voidaan pelastustoimilain (561/1999) 86 §:n 2 momentin nojalla suorittaa erityinen tutkimus. Muun muassa työsuojeluviranomaiset suorittavat työtapaturmien tutkintaa. Puolustusvoimat puolestaan suorittavat sotilasilmailu- ja muiden onnettomuuksien tutkintaa. Onnettomuustutkinnassa saadaan yleensä varsin luotettavasti selvitettyä se, keitä onnettomuudessa on saanut surmansa. Myös kaupallisessa meri- ja lentoliikenteessä käytetyillä matkustaja- ja miehistöluetteloilla on olennainen merkitys selvitettyä sitä, keitä on ollut osallisina tällaisessa liikenteessä tapahtuneessa onnettomuudessa. Jos onnettomuudessa ilmeisesti surmansa saaneiden henkilöiden

henkilöllisyys on esimerkiksi edellä mainituilla tavoilla luotettavasti selvitetty, ei ole tarpeen edellyttää odotusajan kulumista ennen heidän kuolleeksi julistamistaan.

Viranomaisaloitteinen kuolleeksi julistaminen koskee nykyisin sellaisia henkilöitä, joiden syntymästä on edellisen kalenterivuoden päättyessä kulunut vähintään 90 vuotta. Ikäraja on otettu lakiin vuonna 1939 säädetyllä lainmuutoksella. Vuoden 1939 jälkeen väestön keskimääräinen elin aika on olennaisesti pidentynyt ja yli 90-vuotiaiksi elävien määrä on lisääntynyt. Esimerkiksi vuoden 2001 lopussa Suomessa on Tilastokeskuksen tietojen mukaan ollut 23 990 vähintään 90-vuotiaista henkilöä, joista 282 on ollut vähintään satavuotiaita. Kun kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa sovellettavaa ikärajaa ei ole korotettu elinajan pitenemistä vastaavalla tavalla, riski kuolleeksi julistamispäätöksen virheellisyydestä on kasvanut. Käytännössä onkin esiintynyt yksittäisiä tapauksia, joissa on ilmennyt, että viranomaisten aloitteesta kuolleeksi julistettu henkilö on elossa.

2.3.3. Kuolleeksi julistamista koskevia asioita käsittelevät viranomaiset

Viranomaisaloitteisissa kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa nykyinen organisaatio on tarpeettoman raskas ja sitoo maistraattien, syyttäjien ja käräjäoikeuksien resursseja. Käytännössä väestökirjaviranomaiset huolehtivat kuolleeksi julistamisen edellytysten selvittämisestä ja syyttäjän ja käräjäoikeuden rooli menettelyssä on jäänyt muodolliseksi. Syyttäjän ja käräjäoikeuden osallistumisen näiden asioiden käsittelyyn ei siten voida katsoa tosiasiallisesti lisäävän oikeusturvaa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsittelemiseen käräjäoikeudessa ei liity vastaavia organisatorisia epäkohtia.

Yleisistä syyttäjistä annetun lain (199/1997) mukaan syyttäjien tehtävänä on huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta rikosasian käsittelyssä, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsitteleminen joko asian vireillepanijana tai menettelyssä kuultavana ei liity tämän perustehtävän toteuttamiseen. Syyttäjien osallistumiselle näiden asioiden käsittelemiseen ei muutoinkaan ole perusteita.

2.3.4. Menettely

Voimassa olevan lain säännökset edellyttävät yksityisen hakemuksesta vireille tulevissa kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa kolmen peräkkäisen kuulutuksen julkaisemista virallisessa lehdessä ennen kuolleeksi julistamispäätöstä ja lisäksi vielä erillistä kuulutusta tehdystä päätöksestä. Kuulutusmenettely on tässä muodossa epätarkoituksenmukainen. Peräkkäisten kuulutusten ei voida arvioida sanottavasti lisäävän todennäköisyyttä, että tietymättömissä, mutta elossa oleva henkilö tosiasiallisesti saa tiedon kuolleeksi julistamista koskevasta hakemuksesta. Nykyaikaisten tiedonsaanti- ja siirtomenetelmien käytettävissä ollessa ei voida pitää tarpeellisenä eikä tehokkaana myöskään sitä, että kuulutuksessa asetettava määräpäivä saa yleensä olla aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua kuuluttamista koskevan päätöksen tekemisestä. Erillinen kuulutus kuolleeksi julistamispäätöksestä on niin ikään tarpeeton.

Viranomaisaloitteisissa kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa nykyisin noudatettava menettely ei ole kuolleeksi julistettavien henkilöiden oikeusturvan kannalta asianmukainen. Edellä jaksossa 2.1.2. selostetuin tavoin syyttäjät panevat kuolleeksi julistamista koskevat asiat vireille käräjäoikeudessa yksinomaan Väestörekisterikeskuksen ja maistraatin suorittamien

selvitysten perusteella. Nämä selvitykset puolestaan pohjautuvat pelkästään niihin tietoihin, jotka eläkelaitoksilta ja väestökirjoista on saatu henkilöiden elossa olemisesta. Myöskään asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä ei pääsääntöisesti kuulla asianomaisten henkilöiden läheisiä eikä julkaista kuulutusta virallisessa lehdessä. Henkilöitä, joiden syntymästä on kulunut 90 vuotta ja joilla ei ole kotipaikka Suomessa, julistetaan siten nykyisten säännösten mukaan kuolleeksi ilman, että asiaa käsittelevillä viranomaisilla olisi missään menettelyn vaiheessa ollut velvollisuutta pyrkiä tavoittamaan heitä tai heidän läheisiään.

2.3.5. Kansainvälisyksityisoikeudellinen tilanne

Nykyisten säännösten mukaan mahdollisuus kuolleeksi julistamiseen koskee vain Suomen kansalaisia. Jos Suomessa pysyväisluonteisesti asunut vieraan valtion kansalainen on kadonnut, häntä ei siten voida julistaa kuolleeksi Suomessa. Kuolleeksi julistamisen hakeminen kadonneen henkilön kansalaisuusvaltiossa saattaa olla hänen läheisilleen hankalaa ja aiheuttaa heille ylimääräisiä kustannuksia. Jos Suomessa pysyväisluonteisesti asunut kansalaisuudeton henkilö on kadonnut, häntä ei voida julistaa kuolleeksi Suomessa eikä todennäköisesti missään muussakaan valtiossa.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten määrä on viime vuosina nopeasti lisääntynyt. Väestötietojärjestelmän tietojen mukaan vuodenvaihteessa 2001 – 2002 Suomessa asui vakinaisesti yli 98 000 ulkomaiden kansalaista. Tarvetta julistaa Suomessa pysyväisluonteisesti asunut vieraan valtion kansalainen kuolleeksi Suomessa saattaa siten esiintyä aikaisempaa useammin.

Väestötietolain mukaan väestötietojärjestelmään voidaan tallettaa tietoja ulkomaalaisesta muun ohella silloin, kun se on Suomessa asumisen vuoksi tarpeen. Myös väestötietojärjestelmän tietojen pitäminen ajan tasalla edellyttää siten, että muukin kuin Suomen kansalainen voidaan julistaa kuolleeksi Suomessa. Koska äänioikeusrekisterin laatiminen vaaleja varten pohjautuu väestötietojärjestelmän tietoihin, tärkeää on etenkin se, että Suomessa äänioikeutettuja ulkomaalaisia koskevat tiedot voidaan pitää ajan tasalla. Vaalilain (714/1998) 2 §:n 2 momentin mukaan europarlamenttivaaleissa on äänioikeutettu Euroopan unionin muun jäsenvaltion kansalainen, jolla on kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta Suomessa. Kuntalain (365/1995) 26 §:n 1 momentin mukaan äänioikeus kunnassa toimitettavissa kunnallisvaaleissa on Suomen sekä muun Euroopan unionin jäsenvaltion, Islannin ja Norjan kansalaisella, jonka kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta kyseinen kunta on väestötietojärjestelmässä olevien tietojen mukaan 51. päivänä ennen vaalipäivää. Äänioikeus kunnallisvaaleissa on myös muulla ulkomaalaisella, jos hänellä on ollut kotikunta Suomessa kahden vuoden ajan. Äänestys-oikeus neuvoa-antavassa kunnallisessa kansanäänestyksessä määräytyy kuntalain 26 §:n 2 momentin mukaan samalla tavalla kuin äänioikeus kunnallisvaaleissa.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Yleistä

Esityksen tarkoituksena on ajanmukaistaa kuolleeksi julistamisesta annettu laki. Uudistuksen tavoitteena on, että kuolleeksi julistamisen edellytykset vastaisivat nykyajan vaatimuksia ja että kuolleeksi julistamista koskevia asioita käsittelevät tehtävään parhaiten soveltuvat viranomaiset. Menettelyn kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa on oltava

tarkoituksenmukaista, mutta samalla taattava riittävä oikeusturva niille henkilöille, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys.

3.2. Kuolleeksi julistamisen edellytykset

Esityksessä ehdotetaan kuolleeksi julistamisen edellytyksiä koskevien säännösten uudistamista. Tarkoituksena on vähentää kuolleeksi julistamispäätöksen odottamisesta kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia haittoja siinä määrin kuin se on kadonneen henkilön oikeusturva huomioon ottaen mahdollista. Tässä tarkoituksessa ehdotetaan voimassa olevan lain mukaisia odotusaikoja lyhennettäväksi. Kymmenen vuoden odotusaika lyhennettäisiin viiteen vuoteen ja kolmen vuoden odotusaika yhteen vuoteen. Lisäksi lyhyemmän odotusajan soveltamisen edellytykset ehdotetaan säänneltäviksi siten, että tuomioistuimelle jää nykyistä laajempi harkintavalta.

Myös tilanteet, joissa kuolleeksi julistamista voidaan hakea ilman odotusaikaa, ehdotetaan säänneltäviksi nykyistä laajemmin. Mahdollisuus hakea välittömän hengenvaaran aiheuttaneessa onnettomuudessa tai muussa siihen rinnastettavassa tilanteessa kadonneen henkilön julistamista kuolleeksi välittömästi katoamisen jälkeen ei esityksen mukaan enää edellyttäisi sitä, että henkilön ruumis on tuhoutunut. Tämä merkitsisi oikeuskäytännössä eräissä tapauksissa jo nykyisin omaksutun tulkinnan kirjaamista lakiin ja selkeyttäisi siten tässä suhteessa oikeustilaa.

Esityksessä ehdotetaan myös viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen edellytysten muuttamista. Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisessa sovellettava ikäraja korotettaisiin 90 vuodesta sataan vuoteen. Muutoksella pyritään pienentämään virheellisten päätösten riskiä. Samalla kuolleeksi julistamisen edellytysten selvittämisen ja kuulemismenettelyn piiriin vuosittain tulevien henkilöiden lukumäärä alenee. Näin vähennetään asioiden käsittelystä viranomaisille aiheutuvaa työtä ja kustannuksia.

3.3. Kuolleeksi julistamista koskevia asioita käsittelevät viranomaiset

Yksityisten hakemukset kadonneen henkilön julistamisesta kuolleeksi käsiteltäisiin esityksen mukaan käräjäoikeuksissa, kuten nykyisinkin. Viranomaisaloitteisten kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsittely ehdotetaan sitä vastoin siirrettäväksi käräjäoikeuksilta maistraateille. Esityksellä tavoitellaan järkevää työnjakoa oikeushallinnon ja rekisterihallinnon välillä. Ehdotettu työnjako perustuu erityisesti seuraaviin seikkoihin.

Viranomaisaloitteiset kuolleeksi julistamista koskevat asiat ovat tosiasiallisesti kirjaamistoimen luonteisia. Niissä ei ole tarvetta ottaa vastaan henkilötodistelua kuolleeksi julistamisen edellytysten täyttymisestä eikä suorittaa harkinnanvaraista kirjallisenkaan näytön arviointia. Nämä seikat huomioon ottaen ei ole välttämätöntä, että viranomaisaloitteisesta kuolleeksi julistamisesta päätetään tuomioistuimessa.

Maistraateista on viimeisten vuosien aikana kehittynyt valtion paikallishallinnon yleishallintoviranomaisia. Ne toimivat jo nykyisin väestökirjanpidon paikallisviranomaisina. Ottaen huomioon viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen läheinen yhteys väestötietojärjestelmän ylläpitämiseen olisi luontevaa, että asiasta päätettäisiin maistraatissa. Kun viranomaisaloitteiset kuolleeksi julistamista koskevat asiat on tähänkin saakka valmisteltu maistraateissa, maistraateilla on myös kokemusta näiden asioiden käsittelemisestä.

Valmistelun aikana on harkittu, voitaisiinko myös yksityisten hakemuksesta vireille tulevat kuolleeeksi julistamista koskevat asiat siirtää käsiteltäviksi maistraateissa. Tätä harkittaessa on kiinnitetty huomiota erityisesti seuraaviin näkökohtiin.

Maistraateilla olisi epäilemättä riittävä oikeudellinen asiantuntemus tämänkin tehtävän hoitamiseen. Yksityisten hakemuksesta vireille tulevista asioista joudutaan kuitenkin arvioimaan tapauskohtaisesti muun ohella sitä, mikä päivä on asiassa esitetyn selvityksen perusteella määrättävä henkilön kuolinpäiväksi. Tätä koskevalla ratkaisulla saattaa olla vaikutusta muun muassa perillispiirin määräytymiseen. Tämän voidaan katsoa puoltavan sitä, että ratkaisu tehdään tuomioistuimessa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevista asioista voidaan joutua ottamaan vastaan henkilötodistelua esimerkiksi sen onnettomuuden olosuhteista, jossa henkilön ilmoitetaan kadonneen. Käräjäoikeuksilla on jo nykyisin tällaisten asioiden joustavan käsittelemisen edellyttämät mahdollisuudet ottaa välittömästi vastaan henkilötodistelua. Jos asian käsittelisi maistraatti, henkilötodistelu olisi otettava vastaan virka-apuna hallinto-oikeudessa. Tämä monimutkaistaisi asian käsittelyä.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden siirtämistä maistraattien käsiteltäväksi voidaan katsoa puoltavan sen, että kuolleeeksi julistamispäätös on merkittävä väestötietojärjestelmään. Toisaalta yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden yhteys väestötietojärjestelmän ylläpitämiseen on kuitenkin vain välillinen. Tieto käräjäoikeuden kuolleeeksi julistamispäätöksestä voidaan vastaisuudessaakin vaikeuksista ilmoittaa väestötietojärjestelmään samalla tavalla kuin tiedot käräjäoikeuden päätöksistä muissa henkilö- ja perheoikeudellisissa asioissa.

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden käsittely sujuu nykyisin käräjäoikeuksissa ongelmitta. Näitä asioita on myös vuosittain niin vähän, että niiden siirtämisellä maistraatteihin ei olisi merkitystä käräjäoikeuksien voimavarojen käytön kannalta.

Yksityisen hakemuksesta vireille tuleva kuolleeeksi julistamista koskeva asia muistuttaa sekä tavoitteidensa että menettelyn suhteen julkista haastetta ja asiakirjan kuolettamista. Eduskunnalle 18 päivänä lokakuuta 2002 annetussa hallituksen esityksessä 187/2002 vp on ehdotettu, että julkista haastetta ja asiakirjan kuolettamista koskevat asiat vastaisuudessaakin käsitellään käräjäoikeudessa. Johdonmukaisuussyyt puoltavat samanlaista ratkaisua myös kuolleeeksi julistamista koskevien asioiden osalta.

Esitetystä syistä on katsottu perustelluksi ehdottaa, että yksityisten hakemuksesta vireille tulevat kuolleeeksi julistamista koskevat asiat käsitellään edelleen käräjäoikeuksissa.

Esityksen mukaan osa kuolleeeksi julistamista koskevista asioista käsiteltäisiin siis maistraateissa ja osa käräjäoikeuksissa. Kaikki yksityisten hakemuksesta vireille tulevat asiat käsiteltäisiin kuitenkin edelleen käräjäoikeuksissa. Toimivallan jakamisesta eri viranomaisten kesken ei näin ollen käytännössä voi aiheutua kadonneen henkilön läheisille epätietoisuutta sen suhteen, missä viranomaisessa heidän on pantava vireille kuolleeeksi julistamista koskeva asia.

3.4. Menettely

Yksityisten hakemuksesta vireille tulevien asioiden osalta ehdotetaan kuulusmenettelyn ajanmukaistamista ja tehostamista. Tarkoituksena on nopeuttaa asioiden käsittelyä ja vähentää

kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia kustannuksia. Kuulutusta virallisessa lehdessä ei ehdotuksen mukaan olisi enää tarpeen julkaista niissä tapauksissa, joissa kadonneen henkilön kuolemasta on niin luotettava selvitys, että hänet voidaan julistaa kuolleeksi ilman odotusaikaa. Muissa tapauksissa kuulutusta olisi julkaistava virallisessa lehdessä nykyisen kolmen sijasta vain yhden kerran. Kuulutusta olisi julkaistava virallisessa lehdessä nykyisen kuuden kuukauden sijasta viimeistään kolme kuukautta ennen kadonneen henkilön ilmoittautumiselle asetettua määräpäivää. Aika lyhenisi siten puoleen nykyisestä. Kuolleeksi julistamis päätöksestä ei enää olisi tarpeen kuuluttaa virallisessa lehdessä.

Viranomaisaloitteisessa kuolleeksi julistamisen menettelyssä pyrittäisiin nykyistä paremmin turvaamaan niiden henkilöiden oikeusturva, joiden kuolleeksi julistamisesta on kysymys. Toisin sanoen tavoitteena on nykyistä tehokkaammin varmistua siitä, että kuolleeksi julistettava henkilö ei ole elossa. Tämän vuoksi lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös maistraatin velvollisuudesta hankkia kohtuudella saatavissa oleva selvitys kuolleeksi julistamisen edellytysten täyttymisestä. Lisäksi maistraatin olisi sekä erityis- että yleistiedoksiantoa käyttäen pyrittävä tavoittamaan asianomainen henkilö, hänen läheisensä ja muut hänestä tietävät.

3.5. Kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutukset

Esityksellä ei muutettaisi kuolleeksi julistamisen oikeusvaikutuksia. Sääntelyn informatiivisuuden parantamiseksi lakiin ehdotetaan kuitenkin otettavaksi kuolleeksi julistamisen vaikutuksia koskevat nimenomaiset säännökset. Niiden mukaan kuolleeksi julistetun katsotaan kuolleen päätöksessä määrättyinä kuolinpäivänä, jollei muuta näytetä. Jos lain mukaan jokin määräaika lasketaan henkilön kuolemasta, henkilön tultua julistetuksi kuolleeksi määräaika lasketaan kuitenkin ehdotuksen mukaan päätöksen antopäivästä.

Kuolleeksi julistetun henkilön omaisuuden takaisin luovuttamista koskevat säännökset, jotka tulevat käytännössä sovellettaviksi vain harvoin, ehdotetaan säilytettäväksi perusperiaatteiltaan nykyisellään. Säännöksiä kuitenkin ajanmukaistettaisiin ja täsmennettäisiin eräiltä osilta. Merkittävin muutos olisi se, että määräaika, jonka kuluessa kuolleeksi julistettu voi vaatia omaisuutensa palauttamista, pitenisi nykyisestä yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen.

Määräajan pidentämisen tarkoituksena on turvata se, että kuolleeksi julistetulla on kohtuullinen aika vaatia omaisuuttaan takaisin esimerkiksi tilanteissa, jossa hänen kadoksissa olonsa on johtunut sairaudesta tai vammasta ja jossa hän ei kykene täysipainoisesti hoitamaan asioitaan heti paluunsa jälkeen. Joissakin tilanteissa saattaa myös olla hankalaa selvittää esimerkiksi sitä, keille kuolleeksi julistetun omaisuutta on luovutettu edelleen. Toisinaan voi olla vaikeaa selvittää sitäkin, mitä kuolleeksi julistetun omaisuuteen hänen paluunsa jälkeen kuuluu. Näin voi olla asianlaita esimerkiksi silloin, kun kuolleeksi julistetun ollessa poissa hänen perittävänsä on kuollut ja perintö on jaettu lähtien siitä olettamuksesta, että kuolleeksi julistettu on kuollut. Nykyistä pidempi määräaika turvaisi kuolleeksi julistetun mahdollisuudet saada omaisuutensa takaisin myös tällaisissa olosuhteiltaan poikkeuksellisissa tilanteissa. Määräajan pidentäminen kolmeen vuoteen on myös sopusoinnussa sen kanssa, että velan yleiseksi vanhentumisajaksi ehdotetaan hallituksen esityksessä 187/2002 vp niin ikään kolme vuotta.

Palauttamisvaatimuksen esittämisen määräaika pidennettäisiin yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen soveltuvin osin samoista syistä ja johdonmukaisuuden vuoksi myös tilanteissa, joissa kuolleeksi julistetun näytetään kuolleen muulloin kuin päätöksessä määrättyinä kuolinpäivinä

ja joissa sen vuoksi joku muu kuin kuolleeksi julistetun omaisuutta haltuunsa ottanut on oikeutettu omaisuuteen.

3.6. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Suomen viranomaisten kansainvälistä toimivaltaa kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa ehdotetaan laajennettavaksi. Tavoitteena on, että suomalaisten tuomioistuinten palvelut olisivat käytettävissä aina, kun kuolleeksi julistamista koskevalla asialla on sellaiset liittymät Suomeen, että asia on aiheellista tutkia täällä. Viranomaisaloitteisen kuolleeksi julistamisen osalta kansainvälisen toimivallan laajentamisen tarkoituksena on ennen muuta turvata se, että väestötietojärjestelmän tiedot voidaan pitää ajan tasalla kaikkien sellaisten väestötietojärjestelmään merkittyjen henkilöiden osalta, jotka ovat äänioikeutettuja Suomessa. Asian tutkiminen Suomessa olisi pääsäännön mukaan mahdollista silloin, kun kadonnut henkilö on Suomen kansalainen tai kun hänen viimeinen tiedossa oleva asuin- tai kotipaikkansa on ollut Suomessa.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset vieraassa valtiossa annetun kuolleeksi julistamista koskevan päätöksen tunnustamisesta. Säännösten tarkoituksena on varmistaa se, että Suomessa ei jouduta tarpeettomasti julistamaan uudelleen kuolleeksi henkilöä, joka on jo asianmukaisessa menettelyssä julistettu kuolleeksi sellaisessa vieraassa valtiossa, johon hänellä on riittävät liittymät. Esityksen mukaan Suomessa tunnustettaisiin henkilön kansalaisuusvaltiossa taikka hänen viimeisessä asuin- tai kotipaikkavaltiossaan annettu päätös.

4. Esityksen vaikutukset

4.1. Taloudelliset sekä organisaatio- ja henkilöstövaikutukset

Esityksen mukaan väestötietojärjestelmän tietojen ajan tasalla pitämiseen liittyvien kuolleeksi julistamista koskevien asioiden käsittely siirrettäisiin käräjäoikeuksilta maistraateille. Samalla syyttäjien tehtävä näiden asioiden vireillepanijana päättyisi.

Mainittujen asioiden käsittelemisen syyttäjiltä ja käräjäoikeuksilta vaatima työmäärä on nykyisinkin varsin vähäinen. Sen vuoksi niiden siirtämisellä maistraattien käsiteltäväksi ei olisi syyttäjäyksiköiden eikä käräjäoikeuksien toiminnan kannalta mainittavia taloudellisia vaikutuksia eikä henkilöstövaikutuksia. Kun kysymyksessä oleva kirjaamistoimen luonteinen tehtävä siirrettäisiin maistraateille, syyttäjät ja käräjäoikeudet voisivat paremmin keskittyä päätehtäviensä hoitamiseen, syyttäjät rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen ja käräjäoikeudet varsinaiseen tuomitsemistoimintaan.

Uudistuksen vaikutukset maistraattien toimintaan ilmenisivät käytännössä pääosin vasta kymmenen vuoden kuluttua uudistuksen voimaantulosta. Tämä johtuu esitykseen sisältyvästä ehdotuksesta, jonka mukaan maistraattien käsiteltäväksi siirtyvissä kuolleeksi julistamista koskevissa asioissa sovellettava ikäraja korotettaisiin 90 vuodesta sataan vuoteen. Ensimmäisten kymmenen vuoden aikana lain voimaantulon jälkeen maistraattien käsiteltäväksi tulisi siten vain joitakin yksittäisiä asioita. Ne voitaisiin hoitaa maistraattien nykyisillä voimavaroilla.

Mainitun kymmenen vuoden siirtymävaiheen jälkeen uudistus lisäisi jonkin verran maistraattien työtä nykyiseen verrattuna. Lisätyötä aiheutuisi lähinnä uudesta kuulemismenettelystä ja erityisesti sen edellyttämistä sukuselvityksistä kadonneen henkilön

läheisten sukulaisten löytämiseksi. Toisaalta väestötietojärjestelmän tietojen perusteella voidaan arvioida, että viranomaisaloitteisen kuolleeeksi julistamismenettelyn piiriin tulevien henkilöiden määrä olisi nykyistä vähäisempi, noin 1 200 – 1 600 henkilöä vuosittain. Väestötietojärjestelmän tietojen perusteella arvioituna kuolleeeksi julistettavia henkilöitä olisi esimerkiksi Helsingin maistraatissa noin 300 – 500 vuosittain ja Tampereen maistraatissa noin 50 – 80 vuosittain. Näiden tietojen perusteella voidaan arvioida, että ainakin muissa maistraateissa kuin Helsingin maistraatissa tehtävä voitaisiin hoitaa olemassa olevilla henkilöstövoimavaroilla. Arviointia luonnollisesti hankaloittaa se, että maistraattien kokonaistyötilannetta kymmenen vuoden kuluttua on vaikeaa ennakoida.

Siirtymävaiheen jälkeen maistraateille voidaan arvioida aiheutuvan kustannuksia kuulusmenettelystä yhteensä muutamia kymmeniätuhansia euroja vuodessa.

Esityksen johdosta on tarpeen kehittää väestötietojärjestelmää. Jotta maistraatti voisi tarkoituksenmukaisella tavalla täyttää viranomaisaloitteiseen kuolleeeksi julistamiseen liittyvän selvittämisvelvollisuutensa, tulisi olla mahdollista automaattisesti tarkistaa, ilmeneekö väestötietojärjestelmästä tietoja henkilön elossa olemisesta viimeksi kuluneiden viiden kalenterivuoden ajalta. Tämän edellyttämästä kehittämistyöstä voidaan arvioida aiheutuvan jonkin verran kustannuksia Väestörekisterikeskukselle.

4.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmien asemaan

Ehdotetut muutokset yksityisen hakemuksesta tapahtuvan kuolleeeksi julistamisen edellytyksissä merkitsevät sitä, että päätös kuolleeeksi julistamisesta on mahdollista saada aikaisempaa olennaisesti lyhyempien odotusaikojen jälkeen ja nykyistä useammin kokonaan ilman odotusaikaa. Kadonneiden henkilöiden läheisten kannalta tämä helpottaa monenlaisten asioiden hoitamista. Esimerkiksi tarve järjestää kadonneelle henkilölle edunvalvonta vähenee ja kadonneen henkilön jäämistö voidaan selvittää ja jakaa nopeammin. Kuulusmenettelyn tehostaminen puolestaan nopeuttaa asian käsittelyä käräjäoikeudessa ja vähentää asian käsittelystä kadonneen henkilön läheisille aiheutuvia kustannuksia.

Viranomaisaloitteisen kuolleeeksi julistamisen edellytyksiä ja menettelyä koskevat muutokset parantaisivat oikeusturvaa. Riskin, että elossa oleva henkilö tulee julistetuksi kuolleeeksi, voidaan arvioida olennaisesti alenevan. Toisaalta ehdotettu ikärajan korottaminen voi jossakin määrin lisätä tarvetta sille, että yksityisten on haettava kadoksissa olevien iäkkäiden henkilöiden kuolleeeksi julistamista esimerkiksi kuolinpesien selvittämisen yhteydessä. Ottaen huomioon se, kuinka vähän henkilöitä on viime vuosina julistettu kuolleeeksi yksityisten hakemuksesta, voidaan kuitenkin arvioida, että lisääntynyt tarve voi merkitä vain joitakin yksittäisiä hakemuksia vuosittain.

5. Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 28 päivänä toukokuuta 2002 työryhmän valmistelemaan kuolleeeksi julistamista koskevan lain uudistamista. Työryhmä on kuullut asiantuntijana hallintopäällikkö Pirjo Valkama-Joutsenta Onnettomuustutkintakeskuksesta.

Työryhmän mietintö valmistui 28 päivänä marraskuuta 2002.

Työryhmän mietinnöstä on pyydetty lausunnot --

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Ehdotetun kuolleeksi julistamisesta annetun lain 16 §:ssä viitataan hallintolakiin, jota koskeva hallituksen esitys 72/2002 vp on annettu eduskunnalle 24 päivänä toukokuuta 2002. Lakiehdotuksen hyväksyminen tältä osalta esitykseen sisältyvässä muodossaan edellyttää, että ehdotettu hallintolaki on voimassa tässä esityksessä ehdotettavan lain tullessa voimaan.

Esitykseen sisältyvä ehdotus säädettyjen määräaikain laskemisesta annetun lain (150/1930) 6 §:n muuttamisesta perustuu yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevin tavoin osaksi hallituksen esitykseen 187/2002 vp, jossa muun ohella ehdotetaan säädettäväksi laki julkisesta haasteesta sekä muutettavaksi asiakirjain kuolettamisesta annettua lakia (34/1901). Esitys on annettu eduskunnalle 18 päivänä lokakuuta 2002. Määräaikalain muuttamista koskevan ehdotuksen hyväksyminen edellyttää, että mainitut lakiehdotukset ovat voimassa määräaikalain muutoksen tullessa voimaan.